

JAUNIMO ANTIKORUPCINIS UGDYMAS IR DALYVAVIMAS VIEŠOSIOS POLITIKOS FORMAVIME: SIEKINIAI IR SPRENDINIAI

2023 m. vasario mėn. 22 d.

Projektas „Šiaulių apskrities jaunimo antikorupcinis ugdymas didinant įsitraukimą į viešosios politikos formavimą“ (Nr. K2-01-IP-V-152)
Projekto vykdytojas - VšĮ „Šiaurės Lietuvos kolegija“. Projekto partneriai: Furim institutas, Šiaulių jaunimo organizacijų asociacija „Apskritasis stalas“, Šiaulių apskrities žydų bendruomenė, Šiaulių „Santarvės“ gimnazija

TURINYS

- **I DALIS**

I.I. Korupcijos samprata ir formos

I.II. Korupcijos priežastys ir žala

- **II DALIS**

II.I Prevencijos priemonės

II.II. Situacijų analizė

- **III DALIS**

III.I. Antikorupcinių iniciatyvų galimybės

III.II. Viešojo valdymo pasiūlymų rengimas

III.III. Advokacija

- **IV DALIS**

IV.I. Savivaldybės veiklos simuliacija

I DALIS

KORUPCIJOS SAMPRATA, FORMOS, GRĖSMĖS IR ŽALA

KAS YRA KORUPCIJA?

Naudojimasis turima galia (valdžia, pažintimis, padėtimi, ištekliais, pasitikėjimu ir pan.) **siekiant naudos sau** (tikslinei grupei, organizacijai) valstybiniame, privačiame bei viešajame sektoriuje.

Viešoji galia (dominavimas, valdžia, ištekliai) panaudojama **siekiant asmeninės arba grupės naudos**.

BRUOŽAI

- Ne mažiau kaip dviejų šalių dalyvavimas („*duodantysis – imantysis*“);
- Turimi asmens įgaliojimai;
- Elgesys priešingas turimiems įgaliojimams;
- Naudos sau ar kitiems siekimas;
- Slaptas veikimas.

SĄLYGOS

- 1) Galios turėjimas;
- 2) Jos neteisėtas, neetiškas panaudojimas individualios ar grupinės naudos gavimui.

Korupcija – nykstanti rūšis

KORUPCIJA – NYKSTANTI RŪŠIS

Copy link

Pamatei
dinozaurą?

PRANEŠK!

www.stt.lt

Watch on YouTube

Kyšininkavimas

Favoritizmas

Papirkimas

Prekyba poveikiu

Klientelizmas

Dokumentų klastojimas

Neteisėtas lobizmas

Tarnybos pareigų neatlikimas

Vilkinimas

Turto pasisavinimas

Interesų konfliktai

Tarnybinės paslapties atskleidimas

Nepotizmas

KUR SUSIDURIAME SU KORUPCIJA?

UŽDUOTIS

Dalyviai suskirstomi į grupes po 4 - 5 asmenis. Grupėse turi diskutuoti ir pristatyti argumentuotą nuomonę šiais klausimais:

- Kokius „galios“ šaltinius gali/turi turėti „korumpuotas asmuo“? Iš kur jis gauna šią „galią“?
- Kodėl korupcija egzistuoja modernioje visuomenėje?
- Ar visuomet tai, kas etiška yra teisėta? Ar visuomet tai, kas teisėta yra etiška?

KORUPCIJOS TIPAI

- Pagal korupcijos suvokimo lygį visuomenėje

Baltoji korupcija	Kai korumpuotas elgesys matomas kaip toleruotinas, tad veiksmai nukreipti prieš tokį elgesį ne visada sulaukia aktyvios paramos.
Pilkoji korupcija	Korupcija siejama su gėda. Tai nusižengimas viešiesiems moralės standartams, tačiau paveiktiems asmenims trūksta suvokimo apie <i>blogą</i> elgesį. Nėra aiškos nuomonės apie veiksmus arba nuomonė gali keistis, priklausomai nuo to, ar piliečiai yra linkę bausti už tokius veiksmus, ar ne.
Juodoji korupcija	Korupcija laikoma sunkiu nusižengimu visuomenės moralės ir teisės normoms. Elito atstovų ir visuomenės dauguma tam tikrą veiksmą suvokia kaip korupcinį. Tai būdinga šiuolaikinėms demokratinėms valstybėms, žiniasklaidos priemonėms.

KORUPCIJOS TIPAI

- Pagal korupcijos paplitimo dažnį ir rimtumą

Smulkioji korupcija	Valstybės pareigūnų elgesys, kuris nedaug nukrypsta nuo esamų taisyklių ir normų, siekiant naudos draugams.
Rutiniška korupcija	Dovanos, kurias gauna valstybės tarnautojai ar partijos ir kurios skirtos gerai valiai vykdyti, nepotizmo atvejai, sprendimų priėmimo galios pasinaudojimas pašaliniams darbams, įsipareigojimas balsuoti pagal viršininko nurodymus.
Įsisenėjusi korupcija	Globojamajam reikia globėjo pagalbos norint pakliūti į valdymo procesą, pareigūnai tikisi atlygio kaip būtinos sąlygos, valstybės tarnautojai toleruoja organizuotus nusikaltimus mainais į neoficialius mokėjimus, aktyvistai staiga pakeičia lojalumą partijai dėl materialinės naudos, valstybės tarnautojai ir piliečiai ignoruoja akivaizdžią korupciją.

KORUPCIJOS TIPAI

- Pagal korupcijos mastą

Smulki korupcija	Kasdieninė. Klientas - individualūs piliečiai. Teikėjas - gydytojai, policininkai, žemesniojo lygio tarnautojai.
Stambi korupcija	Klientas - kolektyviniai ekonominiai veikėjai. Teikėjas - politikai ir politinės partijos, ministrai, parlamentas.

KORUPCIJOS TIPAI

- Pagal korupcijos veiklų pobūdį

Įstatymų leidybos korupcija	Priežastis - valdžios viešoji politika ir įsakymai. Tiesioginės kontrolės subjektas: prezidentas, ministrai, įstatymų leidėjai. Netiesioginės įtakos subjektai: valstybės tarnautojai lemiantys įgyvendinimą. Pavyzdys: kyšis už palankų įstatymą.
Sutarčių sudarymo korupcija	Priežastis - licencijų/sutarčių paskirstymas (gamtos ištekliai, mokyklos, keliai, ir t.t.). Tiesioginės kontrolės subjektas: valstybės tarnautojai, pasirašantys licencijas, sutartis. Netiesioginės įtakos subjektai: politikai, turintys įtakos valstybės tarnautojams. Pavyzdys: užtarimas dėl licencijų/sutarčių gavimo, jų gavimas.
Įdarbinimo korupcija	Priežastis - darbas valstybinėje ar viešojo administravimo institucijoje. Tiesioginės kontrolės subjektas: valstybės tarnautojai, politikai, atsakingi už įdarbinimą, perkėlimą. Netiesioginės įtakos subjektai: tarpininkai. Pavyzdys: kyšis už paslaugą dėl darbo.
Paslaugų korupcija	Priežastis - individualių naudų (pvz., ID, gerovės) ar sankcijų (pvz., eismo taisyklių pažeidimų) teikimas. Tiesioginės kontrolės subjektas: tarnautojai, dirbantys biuruose ar gatvėse. Netiesioginės įtakos subjektai: politikai, turintys įtakos valstybės tarnautojams, vietos politikai, tarpininkai. Pavyzdys: kyšis už greičio viršijimo baudos neskyrimą.

KORUPCIJOS FORMOS

Ekonominė	Politinė	Profesinė	Informavimo
Kyšio ėmimas, reikalavimas, davimas;	Piktnaudžiavimas valdžia;	Favoritizmas;	Valstybinės reikšmės paslapties išdavimas;
Valstybės turto grobstymas;	Nusikalstamas elgesys;	Nepotizmas;	Klaidingos informacijos skleidimas;
Kontrabanda;	Viešų ir privačių interesų konfliktas;	Klientelizmas;	Asmenų, kurie praneša apie netinkamą elgesį, baudimas;
Piktnaudžiavimas fondais;	Rinkimų apgaulės, balsų pirkimas;	Profesinis aplaidumas;	Teisybės iškraipymas;
Mokesčių vengimas;	Kleptokratija;	Žala valstybės prestižui;	Melagingas liudijimas;
Juodosios rinkos operacijos;	Favoritizmas;	Nepelnyti atleidimai;	Dokumentų klastojimas.
Kainų susitarimai;	Ryšiai su organizuotu nusikalstamumu.	Šantažas;	
Netinkamų dovanų, honoraro, iškylių priėmimas.		Parazitavimas;	
		Neteisėtas sekimas;	
		Priekabiavimas.	

UŽDUOTIS

Dalyviai suskirstomi į grupes po 2 asmenis. Grupelėse turi aptarti konkrečiai pateiktą su korupcija susijusią situaciją ir priskirti jai tinančius korupcijos tipus bei formas. Vyksta atsakymų aptarimas.

Pavyzdžiui, chirurgas atlieka širdies operaciją. Prieš ją pacientas, gydytojui matant, ant stalo palieka voką su 300 Eur.

Atsakymas: pagal suvokimą - pilkoji korupcija;
pagal paplitimą - rutiniška korupcija;
pagal mastą - smulki korupcija;
pagal pobūdį - paslaugų korupcija.

Forma - ekonominė korupcija (kyšio davimas).

Duoti ar neduoti? Antikorupcinė socialinė reklama sveikatos įstaigoms

Copy link

Watch on YouTube

KORUPCIJOS SUVOKIMO INDEKSAS

KSI yra vienas garsiausių pasaulyje korupcijos suvokimo tyrimų, parodantis, kaip įvairioms pasaulio valstybėms pavyksta kontroliuoti korupciją. Korupcijos mastą viešajame sektoriuje vertina įvairių sričių ekspertai ir verslo lyderiai.

LIETUVA

62/100

NUSTATANT LIETUVOS 2022 M. KSI
REMTASI 10 ŠALTINIŲ VERTINIMU

LIETUVA ŠIUO METU YRA 33 PASAULYJE
IR 12 EUROPOS SĄJUNGOJE

KORUPCIJOS PRIEŽASTYS

- Silpnas moralinis kompasas;
- Meilės savo šaliai stoka;
- Pasitenkinimo gyvenimu stoka;
- Efektyvios vadybos ir organizavimo stoka;
- Ekonominio stabilumo stoka;
- Paramos stoka;
- Skaidrumo stoka;
- Baudžiamumo nebuvimas (stoka);
- Gero atlyginimo, įsidarbinio galimybių trūkumas;
- ...

KORUPCIJOS PADARINIAI

- Žemas piliečių pasitikėjimas valstybinėmis institucijomis;
- Neskaidrūs viešieji pirkimai (15 - 30 proc.) BVP;
- Prastos kokybės paslaugos, už kurias permoka piliečiai;
- Išteklių švaistymas;
- Didėja socialinė nelygybė;
- Auga ekonominis šėšėlis;
- Mažas užsienio subjektų pasitikėjimas Lietuvos valstybe;
- Prasta švietimo ir sveikatos sistema;
- ...

UŽDUOTIS

Dalyviai suskirstomi į grupes po 2 asmenis. Diskutuodami turi atsakyti į klausimus. Norintieji galės pasidalinti savo įžvalgomis su visais dalyviais.

- **Kuriems iš įvardintų korupcijos padarinių pritartumėte, kuriems ne? Galbūt norėtumėte dar papildyti padarinių sąrašą?**
- **Ar korupcijos lygis veikia asmeninį laimės pojūtį? Kaip? Argumentuokite.**
- **Kodėl lengviau (jei lengviau) suvokti korupcijos žalą visos valstybės mastu, nei jos neigiamą poveikį asmeninei aplinkai?**

II DALIS

PREVENCIJA, SITUACIJŲ ANALIZĖ

KAS YRA KORUPCIJOS PREVENCIJA?

Tai korupcijos priežasčių, sąlygų atskleidimas ir šalinimas sudarant bei **įgyvendinant atitinkamų priemonių sistemą**, taip pat **poveikis asmenims, siekiant atgrasinti** nuo korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų darymo.

KORUPCIJOS PREVENCIJOS PRIEMONĖS

- Korupcijos rizikos analizė;
- Kovos su korupcija programos;
- Teisės aktuose įtvirtinto ar teisės aktų projektais numatomo teisinio reguliavimo poveikio korupcijos mastui vertinimas;
- Informacijos apie asmenį, siekiantį eiti arba einantį pareigas valstybės ar savivaldybės įstaigoje, pateikimas;
- Informacijos pateikimas valstybės tarnautojų ir juridinių asmenų registrams;
- Visuomenės švietimas ir informavimas;
- Nustatytų korupcijos atvejų paviešinimas.

Ar praneštumėte apie korupcijos atvejį atitinkamoms institucijoms?
Kas paskatintų tai padaryti?

Įsitraukimas

Nešališkumas

Atsakomybė

Garbingas elgesys

Pilietiškumas

Pagarba žmogui ir valstybei

Viešumas

Tarnybinė etika

Lojalumas

Aiškumas

Padorumas

Pranešimas

APSIAUK KITO ŽMOGAUS BATUS

Dalyviai suskirstomi į grupes po 4 - 5 asmenis. Grupių nariai gauna skirtingas su korupcija susijusias situacijas, kurias turi pristatyti (gali vaidinti) ir pateikti, kaip spręstų šią situaciją. Vyksta diskusija - ar kitos komandos elgtųsi taip pat?

Klausimų pavyzdžiai:

- Prieš rinkimus politiko labdaros fondas Jūsų mokyklai dovanoja 10 kompiuterių ir paprašo, kad mokyklos bendruomenės tėvai balsuotų už jį.
- Dėkodama už sunkiai sergančio vaiko išgydymą, Ona Z. gydytojui padovanojo puokštę rožių iš savo sodo. Pabandykite surasti ne mažiau kaip 2 būdus situacijai išspręsti.
- ...

PRANEŠIMŲ POTENCIALAS

PRANEŠIMAS APIE KORUPCIJĄ

NEPRANEŠIMĄ PATEISINANČIOS PRIEŽASTYS

Prašau išsirinkti tris priežastis, kurios galėtų pateisinti nutylėjimą apie kyšio davimą ar paėmimą

Gyventojai

Įmonių vadovai

Valstybės tarnautojai

Rodyklėmis žymimi statistinę paklaidą peržengiantys pokyčiai lyginant su 2020 m.

KODĖL PRANEŠIMAS APIE KORUPCIJĄ NĖRA SKUNDIMAS?

Galima kreiptis į Specialiųjų tyrimų tarnybą telefonu (8 5) 266 3333, el. paštu pranesk@stt.lt

Pranešk apie pažeidimą:

vtek@vtek.lt;

prevencija@fntt.lt;

rasyk@skaidrumoliniia.lt.

III DALIS

ANTI KORUPCIJA, PASIŪLYMAI, ADVOKACIJA

ANTI KORUPCIJA

Nuo 2004 m. kasmet **gruodžio 9-ąją** visame pasaulyje minima Tarptautinė antikorupcijos diena. Ji skirta atkreipti dėmesį į įvairiuose valstybės sektoriuose plintančią korupciją ir paskatinti žmones užkirsti jai kelią.

UŽDUOTIS

Dalyviai suskirstomi į grupes po 2 asmenis. Grupelėms duodamas „Dilemų žaidimo“ testas. Dalyviai pasirenka, jų nuomone, teisingus atsakymus. Vyksta teisingų atsakymų aptarimas, diskusija.

KOVOS SU KORUPCIJA 2015 - 2025 M. PROGRAMOJE IŠSKIRTOS VIEŠOJO VALDYMO SRITYS

POLITINĖ VEIKLA IR TEISĖKŪRA

GRĖSMĖS

- Neteisėtomis priemonėmis renkami balsai;
- Įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir vietos savivaldos valdžių atstovai, inicijuodami teisės aktų pakeitimus, kartais yra veikiami įvairių verslo grupių, kurios siekia joms naudingų teisės aktų pakeitimo ir priėmimo;
- Rinkimų dokumentų klastojimas, rinkėjų balsų pirkimas.

TEISMŲ IR TEISĖSAUGOS INSTITUCIJŲ VEIKLA

GRĖSMĖS

- Kyšininkavimas;
- Dovanos ar nemokamos paslaugos, naudojamos informacijos teikimas suinteresuotiems asmenims, tarpininkavimas siekiant išvengti arba sumažinti gresiančias baudas;
- Kelių eismo taisyklių pažeidimų fiksavimo ir susijusių duomenų apdorojimo sistemos spragos;
- Nėra galimybių gauti išsamius duomenis apie asmenų turimą turtą ir pajamas, realiai vertinti jų įsigijimo pagrįstumą, todėl neteisėtai praturtėję asmenys vis dar turi galimybių nuslėpti neteisėtais būdais įgytą turtą.

VIEŠIEJI PIRKIMAI

GRĖSMĖS

- Neformalūs išankstiniai susitarimai;
- Kvalifikacinių reikalavimų pritaikymas proteguojamoms įmonėms;
- Nereikalingų prekių, paslaugų ar papildomų darbų pirkimas, netinkamas sutarčių vykdymas ir nepakankama jų vykdymo priežiūra;
- Nepakankama socialinių įmonių konkurencija, neleistini tokių įmonių susitarimai ir piktnaudžiavimas, konkurenciją ribojantys (karteliniai) susitarimai.

SVEIKATOS PRIEŽIŪRA IR SOCIALINĖ APSAUGA

GRĖSMĖS

- Gydytojų ir pacientų nesąžiningumas, neteisėtas lobizmas, nepakankamas kontrolės mechanizmas;
- Visuomenė kartais pateisina kyšio davimą, nes tada norimos paslaugos gaunamos greičiau;
- Gydyimo įstaigų vadovų ryšiai su medicinos priemonėmis, technika ir vaistais prekiaujančiomis privačiomis bendrovėmis, kurioms sudaromos palankios sąlygos laimėti viešuosius pirkimus;
- Sveikatos priežiūros įstaigoms vadovauja asmenys, dirbantys ir privačiose asmens sveikatos priežiūros įstaigose, jų savininkai ar bendrasavininkiai, dėl to kyla viešųjų ir privačių interesų konflikto rizika;
- Farmacijos įmonės kartais vykdo nesąžiningą konkurenciją, o jų veikla reklamuojant vaistinius preparatus ne visada yra skaidri.

TERITORIJŲ PLANAVIMAS, VALSTYBINĖ STATYBŲ PRIEŽIŪRA IR ATLIEKŲ TVARKYMAS GRĖSMĖS

- Neteisėti mokėjimai už proceso pagreitinimą išduodant sąlygas detaliesiems planams, tvirtinant detaliųjų planų koncepcijas ir detaliuosius planus savivaldybėse;
- Neteisėtas atlygis už žemės sklypo paskirties pakeitimą, didinant užstatymo lygio aukštingumą;
- Nelegalių statybų įteisinimas, be leidimo ar be projektų vykdomų statybų nenutraukimas;
- Atliekų priskyrimas kitoms kategorijoms (siekiama sumažinti atliekų perdirbimo, surinkimo ir pan. sąnaudas);
- Dirbtinai padidinami į sąvartynus pristatomų komunalinių atliekų kiekiai;
- Mokamas nelegalus atlygis atsakingiems pareigūnams norint išvengti nuobaudos už gamtos taršą.

ŪKIO SUBJEKTŲ VEIKLOS PRIEŽIŪRA

GRĖSMĖS

- Į patikros dokumentus įrašomi tikrovės neatitinkantys duomenys;
- Bankrutuojančios ar bankrutavusios įmonės, fizinio asmens, kuriam iškelta bankroto byla, turto pardavimas yra nepakankamai skaidrus;
- Kreipiamasi į verslininkus reikalaujant neteisėto atlygio, kad patikrinimų metu nustatyti pažeidimai nebūtų oficialiai užfiksuoti.

VIEŠASIS ADMINISTRAVIMAS, VALSTYBĖS TARNYBA IR TURTO VALDYMAS

GRĖSMĖS

- Nėra sukurtos efektyvios viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje kontrolės sistemos;
- Šališka žiniasklaida;
- Prekyba egzaminų užduotimis, gerais pažymiais, diplomais;
- Kai mokinių skaičius ribotas, į mokyklą priimami daugiausia sumokėję asmenys;
- Brangesnio gydymo pasiūlymas siekiant proteguoti tam tikrų vaistinių preparatų naudojimą ar specialią sveikatos priežiūros paslaugas teikiančią įmonę.

ADVOKACIJA

Tai gebėjimas daryti **įtaką viešosios politikos formavimo ir sprendimų priėmimo procesams** ir kiti veiksmai, kuriais **siekiama ginti** tam tikros socialinės grupės teises.

KAIP ĮSITRAUKTI Į VIEŠĄJĄ POLITIKĄ?

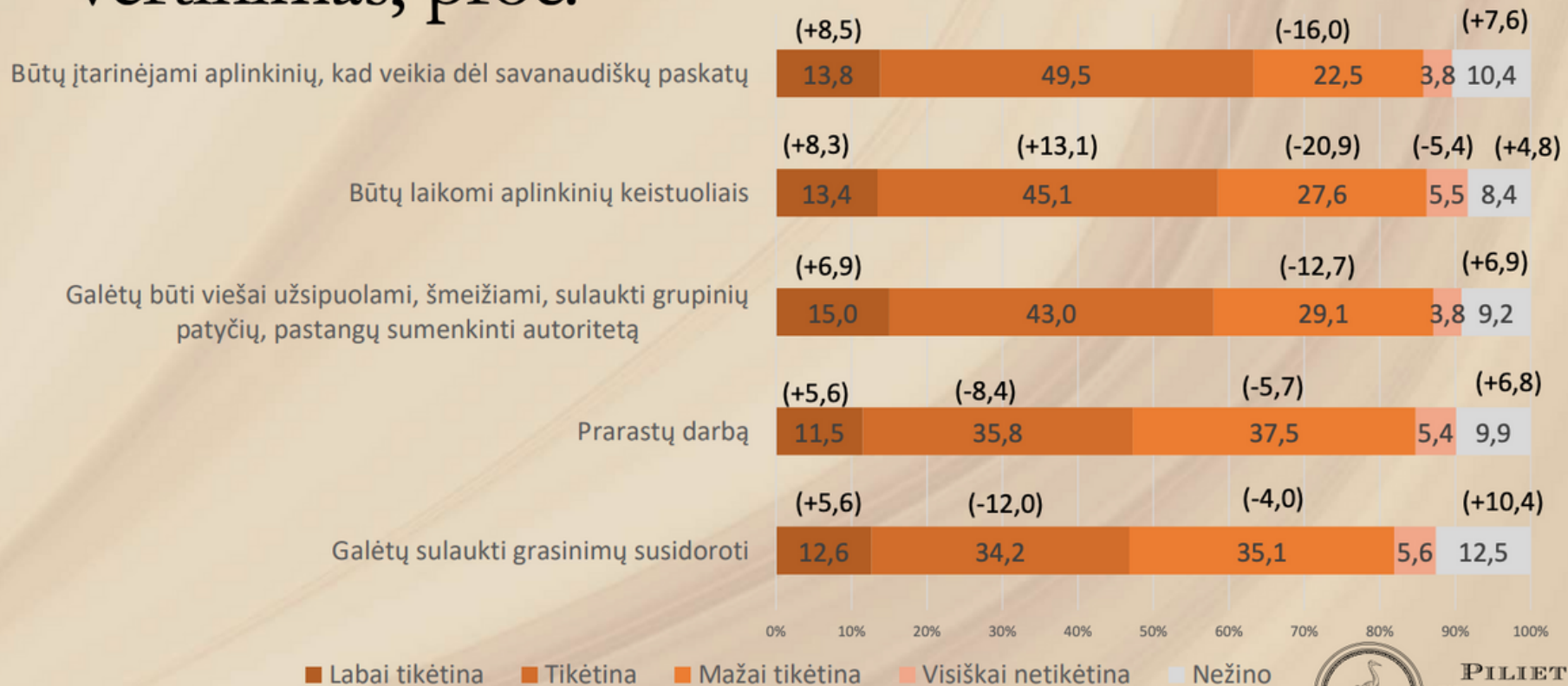
Yra daug įvairių dalyvių, darančių įtaką viešosios politikos formavimui. Juos klasifikuoti galima įvairiai:

- pagal turimus įgaliojimus (dalyviai esantys sistemos viduje ar už jos ribų);
- pagal gebėjimą daryti poveikį viešajai nuomonei (žiniasklaidos priemonės, nuomonės lyderiai, socialinių tinklų „žvaigždės“ ir pan.);
- pagal turimus išteklius (finansinius, žmogiškuosius ir t.t.) ir pan.

Bendrinės sąvokos: interesų grupės; spaudimo grupės; įtakos grupės; suinteresuotųjų grupės; suinteresuotosios šalys.

PILIE TINĖ GALIA

Rizikų, susijusių su pilietinėmis veiklomis, vertinimas, proc.

PILIE TINĖS
VISUOMENĖS
INSTITUTAS

IV DALIS

SAVIVALDYBĖS VEIKLOS SIMULIACIJA (ATSKIRAS UŽSIĖMIMAS)

ŽINGSNIAI

1. Dalyviai burtų keliu patenka į žaliųjų, mėlynujų ir raudonųjų frakcijas savivaldybės taryboje;
2. Frakcijų nariai gauna trumpą atmintinę su jų palaikomomis, remiamomis idėjomis;
3. Frakcijų nariai burtų keliu išsitraukia savivaldybės komitetus, kuriems priklausys: **sveikatos, švietimo, žmogaus teisių**;
4. Komitetų pirmininkai - iš anksto svarstomų klausimų projektus parengę savanoriai, kurie padės dalyviams įsitraukti priimant sprendimus;
5. Dalis dalyvių susidurs su korupcija - pagal parengtą scenarijų bus siūlomi kyšiai, protegavimas, kitos teoriniuose užsiėmimuose analizuotos korupcijos formos;
6. Vyks tarybos posėdžio simuliacija, kuriame bus balsuojama dėl siūlomų teisės aktų projektų (ir vieši, ir slapti balsavimai);
7. Rezultatų aptarimas, simuliacijos refleksija.

JŪSŲ KLAUSIMAI?

ŠALTINIAI

- Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos edukacinės priemonės (<https://www.stt.lt/antikorupcinio-samoningumo-didinimas/ivairios-edukacines-priemones/7658>);
- Lietuvos Respublikos švietimo, sporto ir mokslo ministerijos metodinė literatūra antikorupciniam ugdymui (<https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:78649400/datastreams/MAIN/content>);
- Pilietinės visuomenės instituto 2022 m. galios indekso tyrimo duomenys (http://www.civitas.lt/wp-content/uploads/2023/01/PGI2022_pristatymas_psl.pdf);
- Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 metų programa (<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/8e499812cbbe11e49bcec506eeda6c5f>);
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos informacija apie korupciją (<https://lrvk.lrv.lt/lt/administracine-informacija/korupcijos-prevencija-1/kam-ir-kaip-pranesti-apie-korupcija>);

ŠALTINIAI

- Transparency International KSI (<https://www.transparency.lt/korupcijos-suvokimo-indekse-lietuva-viena-vieta-auksciau/>);
- Anželikos Gumuliauskienės tyrimas „Organizuotų interesų įtakos viešajai politikai valdymas“ (<https://www.journals.vu.lt/social-research/article/view/24138>);
- Šiam projektui skirta metodinė priemonė „Šiaulių apskrities jaunimo nepakantumo korupcijai nuostatų formavimas“, projekto Nr. 10.1.2 -ESFA-K-917-02-0017.